

A FILM NAGY ÖREGE A FILM JÖVŐJÉRŐL

— BESZÉLGETÉS LENGYEL MENYHÉRTTEL —

Lengyel Menyhért harminc évi távollét után egy hónapra hazalátogatott Budapestre. Szemmel látható örömmel élvezte a viszontlátást. Már a fél világot bejárta, drámáit és filmjeit mindenütt játszották és játszószák ma is. Siker és elismerés kíséri útján. Évtizedekig élt Amerikában — nagyrészt Hollywoodban — s most vagy két éve Olaszországban telepedett le. Alighanem ott is csak átmenetileg, mert ma is fiatalos nyugalanság, írói alkotókedv, serkentő kíváncsiság hajtja egyik helyről a másikra. Szeret utazni, érdeklőli az emberek élete, a világ sora.

Nyolcvanhárom esztendő. Szemtanúja és aktív részvevője a film születésének és kivirágzásának. Sőt némiképpen megújítója is a műfaj-

Lengyel
Menyhért
(Köncz Zsuzsa
felvétele)

nak, a forgatókönyvírásnak. Félévszázados naplójegyzetei nyomán tengersok élményét most foglalja többkötetes önéletrajzba.

Elutazása előtt beszélgettünk vele a filmről. Nemcsak az emlékeiről, hanem elképzeléseiről is.

*

— Kezdetben — mondja — a filmet nem tekintették művészi mun-

Carole Lombard a »Lenni vagy nem lenni« című, Lengyel Menyhért-filmben

kának, mert hiszen a laikus üzlet-emberek is túlságosan sokat beleszóltak. Akkoriban a film lényege csak a mozgás volt. Mégis születtek felejthetetlen színészek. Chaplin, Asta Nielsen, Pola Negri. Az én első filmem is néma volt. »Tiltott paradicsom«. Lubitsch rendezte, s Pola Negri játszotta a főszerepet. Amikor később a film megszólalt, sokan síránkoztak, mert azt hitték, hogy a műfaj a beszéddel elveszti nemzetközi jellegét. A mozgást mindenki megérti, de a nyelv korlátokat szab. Az első években inkább csak egy-egy dalbetéttel, zeneszámokkal szakították meg a némaságot. Már felbukkant egy-egy nagy rendező, de az írónak még nemi volt szava.

— A producerek egyeduralkodó után a rendező lett az első személy. S a következő fejezet az lesz, amikor az író lép előtérbe, mert a film ma már igazi művészetté vált. Én szerencsére akkor kezdtem a filmírást, amikor már nagy rendezők és nagy színészek szerepeltek a film világában. A filmírás mindig ugyanolyan komoly írói munka volt számomra, mint amilyen a színművészet. Ha filmstorty írtam, akkor

Douglas Fairbanks

is leginkább a pszichológiai vonatkozás izgatott. Az a szándékom, hogy kötetbe gyűjtve adom ki életem valamennyi filmnovelláját. Ezek úgynevezett dramatikus novellák, mert hiszen a jó film csak jó dramatikus

Lengyel Menyhért egyik nagysikerű filmje a »Tiltott paradicsom«, melyet a kép jobb szélén látható Lubitsch Ernő rendezett. A kép bal szélén Rod la Rocque, Pola Negri, Hans Dreier és Adolf Menjou

Greta Garbo

történetből születik. Az én véleményem mindig az volt, s ma még inkább az, hogy a filmen is csakúgy, mint a színpadon, helyénvalók a nagy jelenetek, a hosszú dialógusok. Ha kiváló színészek játsszák, s közben premier planban fényképezik őket, az érdekes lélektani mozzanatokkal gazdagítja szavukat.

— Két kiváló rendező volt jóbarátom. Nagyrészt velük dolgoztam, s tőlük tanultam meg a filmírást is. Az egyik Korda Sándor volt, a másik Lubitsch Ernő. Korda Sándor abban az időben hívott meg Londonba, amikor Elisabeth Bergner otthagyta a náci Németországot és Londonban kezdett új életet. Korda akkoriban fejezte be a »VIII. Henrik« című nagy filmjét, ez volt az első komoly kiugrása. Első közös munkánk a »Nagy Katalin« volt, amelyet Bíró Lajossal együtt írtunk. A fiatal cárnőt Elisabeth Bergner alakította, partnere Douglas Fairbanks. Volt nekem egy másik Nagy Katalin filmtémám is, amelyet eredetileg a Paramount kötött le. Az amerikai Nagy Katalin címe »Royal Scandal« volt, a cárnő életének más korszakából. A szerelmi életéről szólt. Tallulah Bankhead játszotta.

— Hogy melyik volt a legkedve-

Marlene Dietrich

sebb filmem? Alighanem a »Lenni vagy nem lenni«. Úgy érzem ma is, hogy ez a film majdnem tökéletes. 1939-ben készült, amikor Amerikában még azt hittük, hogy lehet a szatíra hangján beszélni a náciizmusról. Akkor még azt gondoltuk, hogy ez igazl antináci film. A valóságos borzalmakról csak később lett tudomásunk. De a film így is sikert aratott. Ma is játsszák még sokhelyütt. Franciaországban például minden évben felújítják. Cocteau rajongó szavakat írt róla. Ezt is Lubitsch rendezte, és felfedezte a film számára Jack Benny, aki sem azelőtt, sem azóta nem volt filmszínész. Most legújában a TV-ben arat nagy sikereket.

— Akadt egy másik filmem is, amelynek a témáját nagyon szerettem, de amely végül is nem sikerült. A címe: »A dicsőség napjai«. Ez már a második világháború idején

készült. A szovjet partizánok küzdelméről szól a német náciik ellen. A főszereplője Tamara Tumanova, a producer felesége volt. Sajnos, elrontotta a figurát, de a rendező Jacques Tourneur sem volt erre a feladatra alkalmas. Volt benne egy jelenet, amikor a színész nő a náciiktól a szovjet partizánokhoz menekül, s ott Puskint, Lermontovot és Csehovot ad elő nekik a tűzszünetben. Ezeket Tumanova nem bírta szusszal. A filmnek nem volt sikere...

— Nagy színészek? Greta Garbóval gyönyörűség volt dolgozni. Hajlékony művész, hallgat a rendezőre meg az íróra. Három évvel ezelőtt találkoztam vele utoljára. A filmezés-től visszavonult, az emberek előtt nem mutatkozik. Magánéletében rendkívül félnék és gátlásos. Jóformán csak kávéin él, folytonosan arra ügyel, hogy el ne hízzon. Most az a tervem, hogy rábírom őt, álljon a TV felvevőgépe elé. Már pedzettük ezt a tervet, s magát a témát is, most megvan a reményem arra, hogy sikerül. Mégpedig Bécsben. Ez lenne az első lépés. Ha elégedett lenne önmagával, akkor a TV után filmen is eljátszhatná ugyanezt a szerepet. Erzsébet királynéről írtam egy forgatókönyvet, mert érdekelt a női és szerelmi élete. Afféle pszichológiai rejtély volt. Greta Garbónak való feladat. Másik kedvencem Maria Schell. Szó van arról, hogy angol—francia koprodukcióban eljátssza a »Lady Faust« című filmem főszerepét. Ebben a furcsa történetben, amelyben a jelen a múlttal és a jövővel keveredik, egy nő szerepel, aki visszaképzeli fiatalosságát. Mi történt volna, ha nem megy férjhez, nem szüli meg két szép gyermekét, hanem elmegey azzal a fiatalemberrel, azzal a Meffisztóval, aki vakmerő, kalandos és gazdag életet kínál neki? A végén kettéhasad az énjé és alteregójával nagy dialógus bontakozik ki. Az elképzelt énjé, a káprázatos, viharos élet után öreg koldusasszonnyá züllik. Mégis azt mondja: ő élte az igazi életet, nem a másik, aki a polgári élet csendes révébe evezett. Maria Schell mindenáron el akarja játszani ezt a kettős szerepet. Én bízom tehetségében, s úgy érzem, ha meg-

volna a kellő bátorsága ahhoz, hogy kitörjön megszokott szerepköréből, másfajta kitűnő színész nő válna belőle.

— Marlene Dietrich? Ő játszotta az »Angyal« című filmemet, amelyet az Evelyn című darabomból írtam. (Azt itthon is játszották a Vigszínházban.) Az Angyalt ugyancsak Lubitsch rendezte. Gyakran láttam őt azóta is. Nagy művész, s ma is bámulatosan fiatal. Több unokája is van. Leánya, Maria Riva is színész nő és rendező. S még egy név: Marilyn Monroe. Számomra ő volt a legszebb női alak. Akár egy szoborremekmű. Utoljára akkor láttam, amikor utolsó félbemaradt filmjét forgatta. Rendkívül ambiciózus volt. S érdekes módon, Arthur Miller attól az időszaktól kezdve, hogy összekerült vele, nem írt több darabot. Csak neki egyetlenegy filmet. Egyszer a fiam grafologizálta az írását. Ma is jól emlékszem erre. Nagy színészi karriert jósolt neki. Monroe igen komolyan azt felelte: »Nincs az a boldogság, amely az én irtózatos gyermekkoromért kárpótolhatna...«

— A film jövője? Szerte a világon kiváló filmrendezők akadnak. Nincs visszatérés a régimódi filmekhez még akkor sem, ha készül is drága pénzben néhány bombasztikus nagy film, akár a »Ben Hur«. A film most már eléri a színház nivóját, mégsem lesz igazi konkurenciája az élő színháznak. Sok érdekes törekvéssel találkoztam mindenfelé. Az új hullám filmjeiben olykor túlteng a rendező, de ez még mindig jobb, mintha a műveletlen producer uralkodna felette. Az lenne az igazi, ha az író a rendezővel együtt dolgozna a film születésének minden mozzanatában. Véleményem és tapasztalatom szerint a közönség alapjában véve a magasrendű művészetet szereti, de a producerek erre még nem jöttek rá. A jó művészet a legjobb üzlet. Shakespeare, a színigazgató, meggazdagodott azon, hogy előadta a maga halhatatlan darabjait. Általános tünet, hogy még az írástudatlan közönséget is magával ragadja az igazi szenvedély láza. Rendíthetetlenül hiszek abban, hogy végül is a közönség győz majd.

GÁCH MARIANNE